هەڵسانەوە

شیعر

سامی شۆڕش

هەڵسانەوە

شیعر

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس
هەولێر – هەرێمی کوردستانی عێراق

هەموو مافێک هاتووەتە پاراستن ©
دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس
شەقامی گوڵان - هەولێر
هەرێمی کوردستانی عێراق
هەگبەی ئەلیکترۆنی aras@araspress.com
وارگەی ئینتەرنێت www.araspublishers.com
تەلەفۆن: 35 49 224 66 (0) 00964
دەزگای ئاراس لە ٢٨ تشرین (٢) ١٩٩٨ هاتووەتە دامەزران

سامی شۆڕش
هەڵسانەوە - شیعر
کتێبی ئاراس ژمارە: ١٢٧٣
چاپی دووەم ٢٠١٢
تیرێژ: ٦٠٠ دانە
چاپخانەی ئاراس - هەولێر
ژمارەی سپاردن لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان ٤٦٧ - ٢٠١٢
نەخشاندنی ناوەوە و رازاندنەوەی بەرگ: ئاراس ئەکرەم
هەڵەگری: شێرزاد فەقێ ئیسماعیل، لوتفی فەتاح، تریسکە ئەحمەد

ژێنک:
ژمارەی پێوانەییی ناودەوڵەتیی کتێب
ISBN: 978-9966-487-43-0

سیما گشتییەکانی تاقیکردنەوەیەکی شیعری

لە هەموو سەردەمەکانی مێژووی هاوچەرخی گەلانی ڕۆهەڵاتی ناوەڕاست شیعر جێگەیەکی ڕوحی و سایکۆلۆجی و ڕۆشنبیریی تایبەت و دیاری هەبووە. لە شەستەکان و حەفتاکانی سەدەی ڕابردوودا ئەو بایەخە زۆر گەورەتر دەهاتە پێش چاو. بگرە، ناواخنی بایەخی شیعر بەتایبەتی و ئەدەب و هونەر بەگشتی، لەو سەردەم و قۆناغەدا لە هەموو قۆناغە مێژووییەکانی تر زیاتری کردبوو. هۆی سەرەکیش لەم بوارەدا ئەو پێوەندییە توندوتۆڵە بوو کە لە نێوان شیعر و ئەدەب لەلایەک و سیاسەت و ئیلتیزامی سیاسی لەلایەکی ترەوە دروست بووبوو.

ئەوی ڕاستی بێت، نیوەی دووەمی شەستەکانی سەدەی ڕابردوو مەودایەکی زەمەنیی گەلێک چڕوپڕ و ئاڵۆزکاو بوو. ئاڵۆزکاوییەکەش وا نەبێت هەر لە کوردستان و لە عێراق بووبێت، بگرە لە تەواوی ناوچەی ڕۆهەڵاتی ناوەڕاست و جیهانیشدا بارودۆخە سیاسی و ئابووری و ڕۆشنبیرییەکە زۆر ئاڵۆز و جەنجاڵ بوو.

لەلایەکەوە بیروباوەڕی چەپگەری و لرفەی ئاگری چی گیفارا و بانگە فەلاحییەکەی ماوتسی تۆنگ هەر چوار سووچی جیهانی

هێنابووه لەرزین. لەلایەکی ترەوە ڕاپەڕین و خۆپێشاندانەکانی قوتابییان لە فەرەنسا و بەریتانیا و ئەڵمانیا زادێکی ڕوحی و فیکریی دەوڵەمەندی بۆ لاوان و قوتابیانی جیهان، بەتایبەتی جیهانی کۆمەڵگە دواکەوتووەکان ڕەخساندبوو. لەلایەکی تریشەوە سرودی شۆڕشی لادێ و نرکەی جووتیارەکانی برنج لە لاوس و کەمبۆدیای ئەوسا، ئینجا تاڵە مووەکانی ڕیشی هۆشی منەی ڤێتنام نەک هەر ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، بگرە ناو خودی ئەمەریکا و جادەکانی ئەوروپاشی خستبووە ناو گێژاوی تووڕەیی و هەڵچوونەوە.

لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا هەلومەرجەکە قورستر بوو بەتایبەتی ناوچەکە خۆی زێدی تێکقرژانێکی کۆنینەی ئاینی و شارستانی بوو. سەربارى ئەوەش کۆمەڵێک ڕێژیمی گەندەڵ لە ناوچەکەدا تا دەهات زۆرتر بەنزینیان بەسەر ئاگری ناو دڵ و دەروونی میللەتەکانی خۆیان دەڕشت. ناکۆکی و دیاردەکانی شەڕی سارد تا دەهات زۆرتر تەنگی بەخەڵکەکە هەڵدەچنی و ناوچەکەی بەرەو قووڵاییی تونێلێکی تاریک دەبرد. لەو نێوانەشدا نوشووستییەکەی عەرەب لە حوزەیرانی ١٩٦٧دا دنەی بەدەماری ڕاپەڕین دەدا نەک تەنیا لەناو عەرەبدا بگرە لەناو تەواوی گەلانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا. لەو نێوانەش داتەپینی ٥ی حوزەیران و هەڵستانەوە و بەرگریکردنی فەڵەستینییەکان لە دوای ئەو داتەپینە، ئیزدیواجییەتێک، یاخۆ دووفاقییەکی پڕ گرێکوێرەی لەناو دڵ و مێشکی لاواندا دروست کردبوو.

لەو بەرامبەرەدا، حاڵی عێراق باشتر نەبوو لە پانتاییەکانی تر. بگرە ڕەنگدانەوەکان لێرەدا زۆر زەقتر و قورستر دەهاتنە پێش چاو، چونکە عێراق دەوڵەت و کۆمەڵگەیەک بوو هەر لە سەرەتاوە لە ڕووی مۆزائێکی ئەتنیکی و یاسایی و دەستوورییەوە لەسەر بناغەیەکی نادروست دامەزرابوو. مەعلوومیشە هەر دەوڵەت و کۆمەڵگەیەک لەسەر بناغەی ناتەبای لەو بابەتانە ڕاست بووبێتەوە، ئەوا زۆر زوو دەکەوێتە ژێر ڕکێفی زەبر و پاڵەپەستۆی فاکتەرە کۆمەڵایەتی و سیاسی و ڕۆشنبیرییەکان.

یەک لە ڕەنگدانەوەکانی ئەو بارودۆخە لەناو عێراقدا قڵیشانی حزبی شیوعی بوو، لە (ئەیلوولی ١٩٦٧) کاتێک حزبەکە لە نێوان باڵێکی ڕاسترۆی سەر بەبلۆکی سۆڤیەت و باڵێکی چەپڕۆی سەر بەڕێبازی ماوتسی تۆنگی چین و فیدل کاسترۆی کوبا و چی گیفارای ئەرجەنتین دابەش بوو. لەولای ترەوە، لە زۆنگاوەکانی خوارووی، بەتایبەتی لە ناوچەی (ئال ئیزێرچ) و دەوروبەری ناسریە و عەمارە، ڕاپەڕینێکی چەکداری دەستی پێ کردبوو لەژێر سەرکردایەتیی لاوێکی عێراقی کۆمۆنیستی دۆستی (برتراند ڕاسل)ی ئینگلیز کە ناوی (خالید ئەحمەد زەکی) بوو. ئەوەی نەوتێکی زۆرتری ڕشتە سەر بارودۆخە خراپ و ئاڵۆزەکەی ناو عێراق هاتنە سەر حوکمی ڕێژیمی بەعس بوو لە کودەتای تەمووزی ساڵی ١٩٦٨دا.

هەر لە بواری بازنەی ڕۆشنبیریدا لە عێراق، بزووتنەوەیەکی تازەگەری دەستی پێ کردبوو. شیعر ئاسانترین و جوانترین و

کاریگەرترین شێوازی دەربڕین بوو. بۆیە گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتی و سیاسی و ئابوورییەکان زۆر بەپەلە لە جیهانی شیعردا ڕەنگیان دەدایەوە. کۆمەڵێک شاعیر و نووسەری نوێخوازی عێراقی، لە پێشەوەیاندا فازڵ عەزاوی و سەلاح فائیق و ئەنوەر غەسانی، لەو سالانەدا بەیاننامەیەکی شیعریان بڵاو کردەوە کە تیایدا بانگیان بۆ تازەکردنەوەی فۆرم و ناوەڕۆکی شیعر و ئەدەبیات هەڵدەدا.

ئەو کاتە بارودۆخی کوردستانیش بەقۆناغێکی ناسکدا تێ دەپەڕی. شۆڕشێکی چەکدار لە چیاکانی کوردستاندا بەسەرۆکایەتیی ڕێبەری نەمر مستەفا بارزانی هیوایەکی گەشاوەی خستبووە ناو دڵ و دەروونی کوردەوە. بەلام لەولای ترەوە ڕێچکەی وایش لەناو سیاسەتی کورددا سەری هەڵدابوو، کە لەگەڵ ئەو هیوا و گەشانەوەیە ناتەبا بوو، ئەگەرچی هەوڵەکان زۆرجار لەژێر دروشمی بریقەدار و چەپگەرێتیش بەڕێوە دەچوون.

جگە لەو حاڵە ناجۆرە، لە نیوەی دووەمی شەستەکاندا کوردستان بەقۆناغێکی بەرچاوی بڵاوبوونەوەی خوێندەواریشدا تێ دەپەڕی. هۆی ئەوەیش زیادکردنی ڕادەی هۆشی نەتەوەیی و نسکۆ سیاسییەکەی حوزەیرانی عەرەب و دەرچوونی چەند ڕۆژنامەیەکی عەرەبی و کوردی بوو. ڕۆژنامەی (التآخي) و (برایەتی) لەلایەک و لاپەڕە کوردییەکەی ڕۆژنامەی (الاخبار) کە خوا لێخۆشبوو محەمەد وردی بەڕێوەی دەبرد، ئینجا چاپخانەکەی خوا لێخۆشبوو مام گیو موکریانی و چیرۆکەکانی محەمەد مەولوود مەم و دەور و جێ پەنجەی مامۆستایان عیزەدین فەیزی و جەودەت ئەحمەد

ناجی و دوکتۆر مارف خەزنەدار کە تازە لە یەکەتیی سۆڤیەت هاتبووەوە، ڕۆڵێکی گرینگیان لە بواری گەشەپێدانی ڕۆشنبیریی کوردیدا دەگێڕا لە شاری هەولێر. لەولاوە هەندێک ڕۆژنامە و بڵاوکراوە و کتێبی شاری سلێمانی بایەخێکی زۆریان لەم بوارەدا هەبوو. بگرە سلێمانی لەو کات و زەمانەدا بووبووە مەڵبەندی بووژاندنەوەی زمان و کولتوور و ئەدەبیاتی کوردی. هەروەها کەرکووکیش کە تا ئەو کات هێشتا لەژێر پاڵەپەستۆی بەعس نەخنکێنرابوو، دەورێکی هەبوو لە ڕەوتی تازەگەریتیی شیعر و ئەدەبیاتدا. لەم نێوانەدا لەتیف حامیدی چیرۆکنووس و لەتیف هەڵمەتی شاعیر و ئەحمەد شاکەلی و ئەنوەر (فەرهاد) شاکەلی و سەلام محەمەد جێ پەنجەیان دیاربوو.

بەهەرحاڵ، ئەو هەموو گۆڕانکارییە سیاسی و ڕۆشنبیرییانە کە سەرتاسەری جیهانیان گرتبووەوە، زەوینەیەکی لەباریان بۆ چەند گۆڕانکارییەکی تازەتر دروست کردبوو:

یەکەم: بەهێزبوون و گەشەسەندنی پێوەندییەکانی نێوان ڕۆشنبیری و بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی و سیاسەت و حزبایەتی.

دووەم: هاتنە پێشەوەی نەوەیەکی نوێی چەکدار بەبیرێکی تازە و دیدێکی تازە بۆ جیهان و ژیان و مێژوو.

سێیەم: ئاڵۆزکانی پێوەندیی نێوان تاک و کۆمەڵ، تاک و تاک، کۆمەڵ و کۆمەڵ. ئەمەش لە یەک کاتدا جۆرە ناتەباییەکی بەرچاوی هێنابووە پێشەوە لەگەڵ گۆڕانی یەکەم.

ئەو هەموو حاڵە پێکەوە گرێ درابوون. کاریان لە یەکتری دەکرد، بگرە کارێکی گەورەتریشیان لە خەڵک و لە کەرتە ڕۆشنبیری و لاوەکەی ناو خەڵکی دەکرد. هەروەها کارێکی زۆر زەقتریشیان لە بزووتنەوەی ڕۆشنبیری و لە زەوق و خەیاڵ و ئەدەب و هونەریش دەکرد.

***

لە نیوەی دووەمی شەستەکانی سەدەی ڕابردوودا تازە گەنج بووم. ساڵی ١٩٦٧ تەمەنم حەڤدە ساڵ بوو. ڕووداوە گەورەکان و گۆڕانە بەپەلەکان بەشێکی زۆری گەنجانی وەک منیان، بەتایبەتی لەناو قوتابیان و خوێندەواراندا بەرەو دنیای پەرۆشی و بەدواداکەوتن و خوێندنەوە و پرسیار و وەڵام دەبرد.

لەو سەردەمە جەنجاڵ و پڕ شۆڕشەدا خوێندنی ئامادەییم لە هەولێر تەواو کرد. دواتریش لە کۆتایی شەستەکاندا چوومە زانکۆی مووسڵ و لەوێ دەستم دایە خوێندنی ژمێریاری. بابەتی خوێندنەکەم جیاوازییەکی زۆری لەگەڵ هەوەس و زەوقم هەبوو. بۆیە لە تەک خوێندن بەردەوام خەریکی خوێندنەوە و شیعر بووم.

پێشتر لە هەولێر هاوڕێیەتیم لەگەڵ سەعدوڵلا پەرۆش و عەبدوڵلا پەشێو و جەمیل ڕەنجبەر و عەبدوڵلا حەداد و عەبدولخالیق سەرسام پەیدا کردبوو. مامۆستا کەمال غەمبار ڕۆڵێکی گەورەی هەبوو لە هاندانم بەرەو خوێندنەوە و ئەدەب و نووسینی شیعر. ئێستاش لە بیرمە ناوە ناوە تەخمیسی شیعرێکی (ئەخۆڵ)ی شاعیری بۆ دەخوێندینەوە کە لە دێرێکیدا دەڵێت: "شەهیدم

کفنەکەم ئاڵە".

زۆر لە شاعیر و نووسەران، گوێیان لە تەمەنی منداڵییەوە بەحیکایەتی کوردی و لایلایەی کوردی و قسەی ڕەسەنی ئەو زمانە پاراوە دەزرنگێتەوە. من وا نەبووم. من زۆرتر بەزمانی تورکمانی کە لەو سەردەمەدا زمانە ناوەخۆییەکەی هەولێر بوو فێری دواندنی ژیان بووم. لە تەمەنی شەش حەوت ساڵییەوە وردە وردە فێری زمانی کوردی بووم. چەند ساڵێک باوکم مامۆستا بوو لە گوندی بەحرکە. بەخاووخێزانەوە لەو گوندە دێرینە ماینەوە. ئەوسا تەمەنم شەش ساڵان بوو. هەر لەوێش چوومە بەرخوێندن و فێری زمانی کوردی بووم.

دواتر ئەوەی زۆرتر ئاشنای کردم بەزمانی شیرینی کوردی، کتێبخانە و چاپخانەکەی مام گیو موکریانی و شیعرەکانی پیرباڵ مەحموود و کلێتەکەی مەحموود زامدار بوو. هەروەها قوتابخانەش ڕۆڵێکی گرینگی هەبوو بەتایبەتی هەندێک لە مامۆستاکان مەبەستیان بوو لە شاری هەولێردا گەشە بەزمانی کوردی بدەن و قوتابییەکانیان نەک هەر فێری زانستی، بگرە فێری زمانی کوردیش بکەن. ئەوی ڕاستی بێت باوکیشم کە یەک لە مامۆستا کۆنەکانی شاری هەولێر بوو کوردییەکی باشی دەزانی و زۆرجار لە قوتابخانەدا وانەی زمانی کوردیی دەگوتەوە. لەوەش بەولاتر هەوەسێکی زۆری هەبوو لە بواری هونەری نواندندا و بەیەکێک لە دامەزرێنەران و گەشەپێدەرانی هونەری شانۆ لە شاری هەولێر دەژمێردرا.

لێرەوە دەستم دایە فێربوونی کوردی. زمانی کوردی بۆ من لەو سەردەمەدا زمانی دەربڕینی ڕۆژانە بوو. زمانی پێوەندیکردن بوو لەگەڵ دەوروپشت. دواتر بوو بە کەرەستەی خستنە سەر کاغەزی ئەو هەموو جەنجاڵی و ناکۆکی و دڵەڕاوکێیەی کە لە ناخی تازە لاوێکی وەک مندا پەنگی دەخواردەوە و بۆ سەرچاوەیەک دەگەڕا لێی بتەقێتەوە.

بۆیە کاتێک چوومە مووسڵ ساڵی ١٩٦٨ بوارێکی چاکترم بۆ خوڵقا تیایدا بیر لە نووسینی شیعر بکەمەوە. لەوێ یەکەم کۆمەڵە شیعری چاپکراوی کوردیم خوێندەوە کە هی شاعیری پایە بەرز محەمەد ساڵح دیلان بوو. لەوێوە هەموو مانگێک دەگەڕامەوە هەولێر و کتێب و دیوانە شیعری شاعیرە کۆن و تازەکانم دەکڕی، سەرباری کتێبەکانی سەلامە مووسا و نەجیب لوتفی ئەلمەنفەلووتی میسری. ئەم کتێبانەم لە هەولێر دەکڕی و لەگەڵ خۆم دەمبردنەوە مووسڵ و لەوێ خەریکی خوێندنەوە و لێوە فێربوونیان دەبووم. بەڕاستی ئەو ساڵەی مووسڵ بۆ من ساڵی فێربوونی هەردوو زمانی کوردی و عەرەبی بوو.

پێش ئەوەی دەست بدەمە شیعر نووسین بەزمانی کوردی، هەر لە قۆناغی خوێندنی ئامادەییەوە لە هەولێر دەستم دابووە فێربوونی زمانی عەرەبی. ئەوەی زۆرتریش یارمەتیی دەدام لەم بوارە کاک عەبدوڵلا حەداد و کاک عەبدولهادی قەساب بوون کە قوتابی بوون لەگەڵ خۆم لە ئامادەییی هەولێر. هەر لەو

سەردەمەشدا پارچە نووسینێکی بچووکم وەک (خاطرة) لە کۆوارێکی عەرەبی عێراقیدا بڵاو کردەوە. لەگەڵ ئەوەشدا، فێربوونی عەرەبی بۆ من تەنیا فێربوونی زمانە ئەدەبییەکە بوو نەک زمانی قسەکردن و ئاخاوتن. بگرە تا ئەمڕۆشی لەگەڵدا بێت کاتێک بمەوێت بەعەرەبی قسە بکەم دەیان هەڵەی زەق دەکەم.

ساڵ تەواو نەبوو، هێندە خولیای ئەدەبیات و شیعری کوردی بووم، کە ئیتر کەوتمە حەزی ئەوەی دەست لە خوێندنی ژمێریاری لە مووسڵ هەڵبگرم و بچمە کۆلێجی ئەدەبیات – بەشی کوردی لە زانکۆی بەغدا. شیعر ئەو کاتە بووبووە (بوصلە)ی ژیانی داهاتووم، چونکە تێکەڵاوی بیر و هۆشی سیاسی و ڕۆشنبیریم بووبوو. شیعر لە تاقیکردنەوەی ئەو چەند ساڵەمدا تەنیا وشە ڕیزکردن نەبوو، تەنیا ڕووکەشێکی جوانی و زمانەوانی نەبوو، بگرە دەرگەیەکی سەرەکی بوو لەو قەڵاتەی ناومان نابوو (قەڵاتی تێکۆشان). بۆیە کلیلی ئەو دەرگەیە لە کوێ بوایە، ئێمەی نەوەی ئەو سەردەمە، بەبێ ترس و ڕاڕایی بۆی دەچووین. لەو کات و زەمان و سەردەمەدا ئەو کلیلە بۆ من لە شیعر و ئینجا لە فێربوونی زمانی کوردی و دواتریش لە بەشی کوردیی زانکۆی بەغدا بوو. لێرەوە، بەبێ هیچ سێ و دووکردنێک دەستم لە خوێندنی ژمێریاری لە مووسڵ هەڵگرت و ڕووم لە بەغدا کرد: ئەو بەغدایەی لەو کاتەدا بنکەی بیری تازە و جۆشی گەرم و لانەی نوێخوازی بوو.

پێوەندیم لەگەڵ بزووتنەوەی شیعر لە هەولێر نەپچڕیبوو. بگرە

ئەو پێوەندییە لە جاران گەرمتریش بووبوو. سەعدوڵڵا پەرۆش لەو کاتەدا وەک ئێستا نزیکترین برادەر و هاوڕێی ئەو ڕۆژانەم بوو. پەشێو ئەگەرچی هەندێک جیاوازیشمان هەبوو لە ڕووی فیکر و لێکدانەوەی سیاسی، هێشتا هەر زۆر نزیک بوو لە من و سەعدوڵڵا. لەگەڵ پیرباڵ و زامدار دۆستایەتیم پەیدا کردبوو. بگرە دەمارە هەولێرییەکە دۆستایەتییەکەی گەرمتر کردبوو لە نێوانماندا.

بەغدا و ژیانە ڕۆشنبیری و سیاسییەکەی ئەو شارە کە بۆ هەولێرییەکی وەک من، لە مووسڵ دوورتری نەدیبێت، کۆتاییی دنیا بوو. بۆیە وەک کلیلی بەهەشتم دۆزیبێتەوە دڵم خۆش بوو بەو شارە. گەرموگوڕ بووم لە چوونە ناو جیهانەکەی. لە ئاشنابوونی بازنە ڕۆشنبیرییەکەی ئەگەرچی ئەو بازنەیە زۆرتر نووسەر و داهێنەرە کوردە نیشتەجێکانی پایەتەختی دەگرتەوە.

لە ساڵی یەکەمی ژیانم لە بەغدا، کە سەرەتای تاقیکردنەوەی شیعریم بوو دۆستایەتیم لەگەڵ چیرۆکنووسی گەورەی کورد حوسێن عارف و شاعیری خوا لێخۆشبوو جەلالی میرزا کەریم و کاک کەمال ڕەئووف و شاعیر شێرکۆ بێکەس پەیدا کرد. لە زانکۆشدا داستانی مەم و زین و گەنجینەکانی شیعری کلاسیکی کوردی دەرگەیەکی تازەیان لە بەردەممدا کردەوە.

یەکەم پارچە شیعرم لە ڕۆژنامەی هاوکاری ساڵی ١٩٧٠ بڵاو کردەوە، لە نووسیندا حەزم بەو هەوا شیعرییە تازەیە دەکرد کە

جـەلال و شـێـرکـۆ شـیـعـریان پـێ دەنووسی. هـەسـتـم دەکـرد ئەو ناوەڕۆکە گەرموگوڕەی لە دڵ و دەروونمدا دەپەنگێتەوە پێویستی بەشێوازێکی تازە و ئاسان هەیە. بۆیە وەک لە هەندێک شاعیری تازە پێگەیشتووی ئەوسا ڕووم لە زمانی تەمومژاوی نەدەکرد. ڕێزم لە کولتووری کلاسیکی کوردی دەگرت و بەچاوی فێربوون دەمخوێندەوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا حەزم لە تازەگەرێتی بوو.

چەند مانگێکی نەبرد هەر لە ڕۆژنامەی هاوکاری-دا دامەزرام، بازنەی ڕەفاقەتم فراوانتر بوو، سەلاح شوانم ناسی کە لە زانکۆ ساڵێک لەپێش من بوو، محەمەد زادەی خۆشنووسم ناسی کە ئەویش ساڵێک لەپێش من بوو لە بەشی کوردی. بورهان قانیع و سەلاح عەقراوی و سەربەست بامەرنی، بورهان کە کوڕی شاعیری گەورەی کورد قانیع بوو، کانگایەکی ئێجگار دەوڵەمەندی قسەی نەستەق و پەند و سەرگوزشتەی کوردی و زمانی ڕەوان بوو. دووەمیان دەرگەی بادینانی لە ڕوومدا کردەوە، سێیەمیشیان کە لەو سەردەمەدا سەرنووسیاری هاوکاری بوو، لە تەک جەلالی میرزا کەریم فێری وردەکارییەکانی کاری ڕۆژنامەنووسییان کردم. تایەر ساڵح سەعید و ڕەئووف بێگەرد و مستەفا ساڵح کەریم. هەروەها لەو ساڵانەدا ئەحمەد تاقانە و تەڵعەت سامانی هونەرمەند، هەریەکەیان بەشێوەیەک سەرچاوەی دەوڵەمەندی بوون بۆ تاقیکردنەوەکەم کە ئەوسا لە سەرەتادا بوو، لە هەریەکەیانەوە شتێک فێر بووم. لەوەش بەولاتر، لەناو زانکۆدا، مامۆستاکانم دوکتۆر مارف و دوکتۆر عیزەدین مستەفا ڕەسووڵ و دوکتۆر

ئیحسان فوئاد، سەرچاوەیەکی دەوڵەمەندی فێربوون و چاوبڕینە دواڕۆژ بوون بۆ من. بۆیە زۆری نەبرد لەو هاوکارییەی کە ساڵێک پێشتر وەک خوێنەرێکی گورجوگۆڵ چاوەڕێی ڕۆژی دەرچوونیم دەکرد، بووم بەلێپرسراوی لاپەڕەی ئەدەب و ژیان، پاش ئەوەی جەلالی میرزا کەریم بوو بە بەڕێوەبەری نووسینی ڕۆژنامەکە.

لە ماوەی سێ ساڵی کارکردنم لە هاوکاری-دا، زۆربەی شیعرەکانی خۆم نووسی، ڕاستە ئەو هەموو شیعرانە ڕەنگە لە بیست پارچە شیعر زیاتر نەبووبن، بەلام دیاربوو جێگەیەکی باشیان بۆ خۆیان کردبووەوە لە کتێبخانەی شیعری نوێی کوردیدا. لەو سەردەمەدا یەک لە عەیبەکانم ئەوە بوو بایەخم نەدەدا بەکۆکردنەوە و پاراستنیان. بۆیە ئێستا کە ویستم کۆیان بکەمەوە، بەهاوکاری و یارمەتیی برایانەی کاک ئیسماعیل بەرزنجی تەنیا ئەو چەند پارچەیەمان پێ دۆزرایەوە.

***

ساڵی یەکەمم بوو لە بەغدا، کاتێک ڕێککەوتننامەی ١١ی ئادار بڵاو کرایەوە. ئەو ڕێککەوتننامەیە کەشوهەوایەکی پڕ ئازادیی لە بەردەم نووسین و ڕۆژنامەنووسیی کوردی والا کرد. ڕۆژنامەی هاوکاری قازانجێکی گەلێک گەورەی لەم بارودۆخە کرد.

هەر لەو ساڵەدا، دەستەیەک لە ئەدیبانی کورد بەیاننامەی (ڕوانگە)یان بڵاو کردەوە. ڕۆڵی کاریگەر و گەورە، بگرە بیرۆکە سەرەکییەکەی ئەو بەیاننامەیە و تەواوی بزووتنەوەکە هی حوسێن عارفی چیرۆکنووس بوو. بەلام وەک پێشتریش باسم کرد دیاربوو

زەروورەتێکی ڕۆشنبیری و کۆمەڵایەتی لە ئارادا بوو بۆ بزووتنەوەیەکی لەم بابەتە، بەتایبەتی دوای گۆڕانکارییە سیاسی و ئابووری و فیکرییە گەورەکانی ئەو سەردەمە.

حوسێن عارف ڕۆشنبیرێکی گەورەی کورد بوو. تاقیکردنەوەیەکی گرینگ و بەربڵاوی سیاسیی لە کۆڵ خۆیدا هەڵگرتبوو. ماوەیەکی درێژ لەناو حزبی شیوعیی عێراقدا کاری کردبوو. دواتر لەگەڵ باڵی عزیز حاج (القیادة المرکزیة) درێژەی بەخەباتی سیاسیی خۆی دابوو. بەڵام ئەستەمی کاری حزبی و گۆڕانکارییە فیکرییەکانی ئەو سەردەمە حوسێنیان گەیاندبووە قەناعەتی ئەوەی کە دەست لە کاری حزبایەتی بکێشێتەوە و خۆی بۆ چیرۆک نووسین تەرخان بکات.

من لەو چەند مانگ و ساڵە سەختەدا حوسێنم ناسی و بووین بەدوو برادەری زۆر نزیک ئەگەرچی ئەو بەتەمەن لە من گەورەتریش بوو. لە ساڵانی دواتریش حوسێن هەر برایەکی گەورە بوو بۆ من چ لە بواری ئەدەب و نووسیندا، چ لە بواری شەخسیدا. ئەوەی ڕاستی بێت تاقیکردنەوەی ڕەفاقەتی حوسێن بۆی ڕوون کردمەوە کە ناسیاری و پێوەندی و بیروڕا گۆڕینەوە لەگەڵ کەسانی خاوەن تاقیکردنەوەی ئەدەبی کامڵ، مەرجێکی گرینگی بەرەوپێش چوون و پەرەسەندنی تاقیکردنەوەی خەڵکانی لاو و تازە پێگەیشتووە.

لە ڕێگەی حوسێن عارفەوە تێکەڵاوی جیهانی شیعر و ئەدەبیاتی ڕوانگە بووم، ئەوسا بەهۆی سیاسەت فوئاد قەراغی و نەوشیروان

مستەفا و فازڵی مەلا مەحموودم دەناسی. بەڵام چونکە من لە دیدی ڕوانگەوە سەیری جیهانم دەکرد، جۆرە ناتەباییەک لە ئارادا بوو، بگرە کار و چالاکییە حزبی و سیاسییەکانی ئەوانم بەدڵ نەبوو. ئەوسا لەگەڵ ڕێکخراوی (کۆمەڵە) کەوتمە کار، بەڵام کۆمەڵە ڕێکخراوێکی گۆشەگیر و ئایدیۆلوجیی تەسک و داخراو بوو، بۆیە یەکێکی وەک من کە هۆگری جیهانە کراوەکەی ڕوانگە بوو زەحمەت ئیدارەی لەناو دەکرد. دوای یەک هەفتە لەو ڕێکخراوە دابڕام. دواتر قەراغی و فازڵیش لێیان دابڕان.

پێوەندییەکانی من لەگەڵ ڕوانگە هۆیەکی سەرەکی بوو بۆ ئەوەی ڕێکخراوی کۆمەڵە بەچاوی نارەحەتییەوە سەیری چالاکییە شیعری و ئەدەبییەکانی من بکات، بەتایبەتی نەوشیروان و ئەوان وایان لێک دەدایەوە کە ڕوانگە سەرچاوەی بیروباوەڕی لیبراڵ و (بۆرووژوا)یە و جۆرە مونافەسەیەکیش بۆ ئەوان دروست دەکات. من ئەوسا زۆرتر مارکسی – لینینی بووم. بۆیە ئەوانەی کۆمەڵە زۆرتر تیر و توانجیان لە من دەگرت و گاڵتەیان بە شیعرەکانی من دەکرد.

ڕوانگە بانگهەڵدێری نوێخوازی بوو لە فۆرم و ناوەڕۆکی ئەدەب و هونەردا. بانگهەڵدێری وازهێنان بوو لە دەق و داوونەریتی کلاسیک. بەڵام لە هەمان کاتدا دیدێکی سیاسیشی هەبوو کە ئەوانەی دژ بەڕوانگە بوون لەناو کۆمەڵەدا هەستیان پێ دەکرد و لێی دەپرینگانەوە.

ئەم ناکۆکییە، لەو سەردەمەدا، خۆی لەسەر لاپەڕەی ڕۆژنامەی

هاوکـاریدا دەنواند. ئەگـەر بگەڕێینەوە ئەو سـاڵانە دەیان وتاری درێژ و پڕ توندوتیـژی دەبینین، کـە بەقـەڵەمی برایان قـەراغی و نەوشیـروان مستـەفـا و فوئادی مـەجید میـسری لە دژی ڕوانگە نووسراون، ڕاستە زۆربەی وتارەکان لە دوو توێی ئەدەب و ڕەخنەی ئەدەبیـدان، بەڵام لە کـرۆکدا زۆربـەیان بۆنی ڕقـێکی سـیـاسـیی زەقیان لێ دێت.

ڕەنگە لێرەدا جـێگەی خـۆی بێت، وەک ئەمـانەتێکی مـێـژوویی پەنجە بۆ ئەوە درێژ بکەم و بڵێم برادەرانی پارتی ئەوسا هەستیان بە تخووبەکانی ئەو ناکۆکییە ژێرەکییەی نێوان ڕوانگە و کۆمەڵە نەدەکرد، ڕەنگە شەهید فرەنسۆ حەریری تاکە کەس بووبێت لەناو پارتیـدا هەسـتی بەم مـەسـەلەیە کـردبێت، بەڵام ئەویش هەوڵێکی ئەوتۆی نەدا بۆ دەستـوەردانە نـاو ئەو کـێشـەیەی کـە ئەوسـا زۆر بەزەقی لەناو بـواری ڕۆشنبـیـری و ئەدەبیـاتی کـوردیدا سـەری هەڵدابوو.

دواتر کـاتێک لەژێر پاڵەپەستـۆی هەلومـەرجە سـیـاسـیـیەکـەی کوردسـتان بزووتنەوەی ڕوانگە کـەوتە ڕاوەستان و پاشـەکشـەکردن و وەسـتـان، مـن و چەند برادەرێکی هەواخـوازی ڕوانـگە ڕوومـان لە حزبی شیـوعی – قیـادەی مەرکـەزی کـرد. ئەو هەڵکشانەمـان بەرەو قیـادەی مـەرکـەزی دەربڕی ئەو ڕاسـتـیـیە بوو، کـە ئێمـە کـۆمـەڵە نەبووین و بگرە نێـوانیـشـمـان ناخـۆش بوو لەگـەڵ ئەو ڕێکخـراوە نهێنییە داخراوە، بەڵام لە هەمـان کاتدا چەپی مارکسی بووین و بۆ قـەوارەیەک دەگەڕاین خـۆمـانی تێدا بدۆزینەوە، بۆیە پێمـان باشـتر

بوو ببین بەقیادەی مەرکەزی لەوەی بەڕووتوقووتی، بێ هێز و توانا، لە بەردەم ئەوانەی کۆمەڵەدا بمێنینەوە.

***

ئێستاش لە بیرمە، ناکۆکییەکانی نێوان پارتی و حزبی شیوعیی سەر بەسۆڤیەت لە سەرەتای ساڵی ١٩٧٤ گەیشتبووە ئاستێکی قووڵ. ڕۆژنامەی برایەتی لەو سەردەمەدا شیعری (چل ساڵ)ەی منی بڵاو کردەوە، ئەوسا یادی چل ساڵەی حزبی شیوعی بوو. بەڵام من لە ڕیزی قیادەی مەرکەزیدا بووم، بۆیە خۆم بەهاوپەیمان دەزانی لەگەڵ پارتی لەو ناکۆکییەدا. ئەوی ڕاستی بێت شیعر و کاری ئەدەبی لای من لەو ساڵانەدا کاری حزبی و ئایدیۆلۆجی بوون و من خۆم بووبووم بەکادیرێکی قیادەی مەرکەزی. لە نێوان بەغدا و سلێمانی و هەولێر و بەسرە خەریکی کاغەز هێنان و بردن و کۆبوونەوە و پێوەندیکاری بووم. لەلایەک قوتابیی زانکۆ بووم. لەلایەکی تر کادیری قیادەی مەرکەزی بووم. لەلای تریشەوە ڕۆژنامەنووس و شاعیر بووم، لە بیرمە سبەینان دەچووم بۆ زانکۆ، پاش نیوەڕۆیان دەچوومە ڕۆژنامەی هاوکاری، ئێواران بەیاننامەکانی قیادەی مەرکەزیم بەسەر سەفارەتخانە و ڕێکخراوەکان و ڕێکخستنەکانی حزب لە بەغدا دابەش دەکرد و کۆبوونەوەم دەکرد، شەوانیش خەریکی شیعر نووسین و خواردنەوە و موناقەشەی ڕوانگە و ڕوانگەخوازی دەبووم. مەعلوومیشە لەو ساڵانەدا قیادەی مەرکەزی ڕێکخراوێکی قەدەغەکراو بوو و دەزگا داپڵۆسێنەرەکانی ڕێژیم هەمیشە بەدوایەوە بوون بۆ گرتن و

ئیعدامکردنی ئەندامانی.

عێراق بەگشتی و کورد بەتایبەتی تا دەهات وەزعیان خراپتر دەبوو لەژێر پاڵەپەستۆی بەعسدا. خەڵکانی وەک من زۆرتر چاویان لە شاخ بوو، چاویان لە سەنگەری پێشمەرگە بوو. زۆرتر بەرەو ئەو قەناعەتە دەچوون کە نە شیعر و نە ڕۆژنامەنووسی دادی ڕووبەڕووبوونەوەی بەعس نادەن، بەڵکو دەبێت لەم پێناوەدا سەنگەر و چەکی کاریگەرتر بەکار بهێنرێت.

لێرەوە، تا دەهات گیانی حزبایەتی و سیاسەت بەسەر تاقیکردنەوەی شیعریمدا زاڵ دەبوو، تا دەهات خۆم لە جیهانی بەربڵاوی شیعر و ئەدەبیات و هونەری جوانی دەگواستەوە جیهانی ئایدیۆلۆجیا و تاکبینی، تا دەهات ناخ و دەروونم جێگەیان بە وێنەی تەڕ و خەونی ئاڵ و هەناسەی شیعر چۆڵ دەکرد و مەودایان بۆ دەماری ناکۆکی و گرێی سیاسەت خۆش دەکرد.

لە ماوەی چوار ساڵی خوێندنم لە زانکۆ، کە ماوەی کارکردنیشم بوو لە بواری شیعر و ڕۆژنامەوانیی کوردی، جگە لە قەڵەمەکانی بواری ڕوانگە، لەگەڵ چەندین شاعیر و نووسەری تریش دۆستایەتیم قایم بوو. دۆستایەتیم لەگەڵ لەتیف هەڵمەت و فەرهاد (ئەنوەر) شاکەلی و ئەحمەد شاکەلی و ئەنوەر قادر جاف لەو دۆستایەتیانەن کە هەرگیزاوهەرگیز لە یادیان ناکەم. تاقیکردنەوەی ئەو برادەرە خۆشەویستانە هەمیشە ئەوەیان فێر دەکردم، کە جیهان زۆر لە هەولێر و سلێمانی، بگرە لە بەغداش

گەورەترە. دواتریش ناسینی حەمەفەریق حەسەن و حەمەسەعید حەسەن و ڕەئووف حەسەن لە سلێمانی و کەریم دەشتی و ئیسماعیل بەرزنجی و نەوزاد ڕەفعەت لە هەولێر، ئاسۆیەکی تازەتریان لە بەرچاوم کردەوە. بەڵام دیاربوو، من بڕیاری خۆم دابوو کە تا دوا قۆناغ بەڕێگەی حزبایەتیدا بڕۆم و تاقیکردنەوە شیعرییەکەی خۆیشمی لەسەر دانێم.

هەموو برادەرەکانم کوردایەتییان دەکرد و هەریەکەیان بەشێوەیەک حزبی بوون، بەڵام حزبایەتیکردنەکەی من هەندێک تاکڕەوێتی و گیانی وشکایەتیی لەگەڵدا بوو، بۆیە ئەوان بەردەوام بوون. بەڵام من هێشتا ساڵی ١٩٧٦ دەستی پێ نەکردبوو شاعیرەکەی ناو دڵ و دەروونم دواهەناسەی دا، ڕاستە پێشتریش خووی حزبایەتیکردن لەلای من زۆر زەقتر بوو، بەڵام هەر ئەو زەقییە وای کردبوو کەمتر بەرهەمی بڵاوکراوەی شیعرم هەبێت و زۆرجار نووسینی ڕەخنەیی و ئەدەبی و سیاسیش بنووسم. بگرە وای کردبوو کەمتر خولیای پاراستن و چاپکردنی شیعرەکانم هەبێت.

بەو واتایە دەتوانم بڵێم شیعر لای من هەر لە بنەڕەتەوە بەنیوەچڵی لەدایک بوو. کە لەدایک بوو حزبایەتی دەستی خستبووە بینەقاقایەوە. بۆیە زۆر نەژیا. بەڵام ئەوەندەم بەسە کە کەڵ ژیا.

ساڵی ١٩٧٤ لەگەڵ تەوژمی میللەتەکەم ڕووم لە شاخ و ڕیزی پێشمەرگایەتی کرد، چوومە بنکەیەکی قیادەی مەرکەزی لە جیزانی سەرووی گەڵاڵە، چەند مانگێکم لەوێ بەسەربرد، هاوڕێی

ڕۆژانەم برسێتی و کتێبی ستالین و کۆبوونەوە بوو. بەڵام لە هەمان کاتدا ناکۆکییەکی گەرم لە ناخمدا دەجووڵایەوە لە نێوان دەماری شیعر و توخمی سیاسەت، حەزم بە ئیشی ناو نووسین و ڕۆژنامەنووسی بوو. هاتم داوای دەرفەتی کارم کرد لە دەزگای ڕاگەیاندنی پارتی دیموکراتی کوردستان، ئێستاش لە بیرمە کاک کەریم سنجاری لەو دەزگایەدا دایمەزراندم ئەگەرچی پارتیش نەبووم.

زۆری نەبرد شۆڕش نسکۆی هێنا، منیش لەگەڵ دەیان نووسەر و سەدان کادیر و هەزاران پێشمەرگە ئاوارەی ئێران بووم، من سەر بەخێزانێکی هەولێریم کە کەمتر سەر و سەودایان لەگەڵ پێشمەرگایەتی و سیاسەتدا هەبووە. باوکم و دایکم و خوشک و براکانم لە هەولێر دوای نسکۆ زۆر سەر و سۆراغی منیان کردبوو، باوکم (بەرەحمەت بێت دواتر)، دوای چەندین ساڵ لە بێ خەبەری، کە دیمەوە زوو پێی گوتم: دەمزانی ئەو دەستدانە شیعرەت ماڵوێرانیی بەدواوەیە. لە ڕاستیدا، ئەو گوتەیەی باوکم دەربڕینێکی ساکاری ئەو ڕاستییە بوو، کە لەلای خۆیشم لەو سەردەمە خنکاوەدا بەئایدیۆلۆجیا ڕوون بوو. دەربڕی ئەوەی کە شیعر هەڵوێستی سیاسییە. شیعر تێکۆشان و خەباتی سیاسییە. شیعر تەقینەوەی زامە... شیعر "هەڵسانی شەقامە" وەک جەلالی میرزا کەریم لە شیعرێکیدا دەڵێ.

کاتێک نسکۆ هات پانتاییی شیعر لای من نسکۆی هێنابوو. سەرم هەڵگرت بەرەو ئێران. لەوێ سەرکردەی شەهید ئیدریس

بارزانی یارمەتیی دام و گەیشتمە سووریا، لەوێوە چوومە لبنان، گەڕامەوە دیمەشق، چوومە تورکیا، ئینجا بۆ ئەڵمانیا. لەو هەموو سەفەرە و دەربەدەرییەدا شیعر بەیەکجاری کۆتاییی هاتبوو لە ناخمدا. لە بیرمە دوا پارچە شیعر مانگی هەشتی ساڵی ١٩٧٥ لە باخچەیەکی شاری بەرلینی ڕۆژئاوا نووسیم ناونیشانەکەی (هەڵسانەوە) بوو. ئەو ڕووبارەی چەندین ساڵی تەمەنی خۆمم لە کەنارەکانیدا بەسەربردبوو لە پڕ وشک هەڵگەڕا. دنیا وای لێ هاتبوو لە کونی دەرزیی حزبایەتییەوە سەیرم دەکرد. ڕاستە، لەو هەموو گەڕان و سووڕانەدا مشتەقوڕێکی قەڵاتی هەولێرم لە ڕەگ و ڕیشەدا هەڵگرتبوو. ڕاستە، خەونم بە شەوانی پڕ ئەستێرەی قەڵات دەدیت و لەو دوورەوە گوێم لە واژەواژی ناو کۆڵانەکانی تەیراوە و تەعجیل و سێتاقان بوو، بەڵام لە هەمان کاتدا ڕەشەبایەکی پڕ نەفرەت و ڕقەبەرایەتی و غەریبییەکی بێ ڕوح گیانی دەهەژاندم. نەک شیعر، بگرە هەرچی هەست و نەست و سۆزێکیش هەبوو لە ناخمدا خەریکی وشکبوون بوو، ڕەنگە ئەو تاقیکردنەوە سەخت و پڕ پێچ و پەنایە بەرپرس بێت لەوەی کە بۆ چەند ساڵێک، لە ١٩٧٧ەوە تا سەرەتای نەوەتەکان، تونێلە بۆشاییەکی گەورە لە تەمەنم دروست بووبێت. ڕاستە هیچ بیانووێک ئەو بۆشاییە ناشارێتەوە. بەڵام پێم وایە حاڵەتەکە هەر هی من نییە، بگرە بەشێکی گرینگ لەوانەی هاوتەمەنی من لەو برگە زەمەنییەدا هەریەکە بەشێوەیەک ئەو تەنگژەیان دیوە.

دواتر، کاتێک کەوتمە ئەورووپا، دوای دەرمانخواردکردنم لەلایەن

بەعەسەوە، هەستم کرد بۆشاییەکی قورستر و کوشندەتر دەوروپشتی تەنیوم. نە شیعر، نە سیاسەت، نە نیشتمان لە دەورم نەماوە. ئەو چاویلکەی من لە چاوم نابوو جیهانی زۆر لێ بچووک کردبوومەوە. ئەوە بوو خووم دایە کاری رۆژنامەنووسی بەزمانی عەرەبی و کوردی. لەو رێگەیەوە هەوڵم دا پیستە وشکهەڵگەراوەکانی پێشووم فڕێ بدەم... خۆم تازە بکەمەوە. بگەڕێمەوە سەر کارێزی میفتاح و سەرلەنوێ بە ئەحمەدییەکەی قەڵاتی هەولێر سەر بکەومەوە. ڕاستە... بەو تەمەنە... دوای ئەو هەموو نوشوستی و تەنگەتاوی و بەزینە... دوای ئەو هەموو بەرد کرۆشتن و خۆ تەفرەدان و ئەستێرە زویرکردنە، زەحمەتە مرۆ جێگەیەک بۆ خۆی لەژێر چەتری کوردستاندا بکاتەوە. بەڵام بۆ یەکێکی وەک من ڕەنگە لە گوین بێت، چونکە هەر نەبێت ئەوەی کردبێتم، وەک هەزارانی وەک خۆم، لە دڵسۆزیمەوە بۆ کورد بووە. ئەوە نییە شیعرەکانم؟ ئەوە نییە تاقیکردنەوە شیعرییەکەم؟ ئەوە نییە ئەو ساڵانەی پێیان دەڵێم تەمەن؟

ئەوەی زۆرتریش باوەڕم بەهیوایەکی لەو جۆرە خۆش دەکات ئەوەیە کە دوای ئەو هەموو ساڵە پڕ هیلاکی و ونبوون و پەرەوازییە دێم پشت دەدەمە دیواری بنەماڵەی بارزانی. بەڵێ دیوار... چونکە هەرچییەکی پشتم پێ دادان لەو هەموو ساڵەدا، غەیری ئەو بنەماڵە شکۆدارە نەبێت، هەمووی هەر ستارەی حەسیر دەرچوون.

***

ئەوانەی سەرەوە چەند کورتە قسەیەک و سەرگوزشتەیەک بوون

لەبارەی تاقیکردنەوەی شیعر و ژیانمەوە، حەزم دەکرد درێژتر بیاننووسم. دەوڵەمەندتر باسیان بکەم. فراوانتر بیانخەمە پێش چاوی خوێنەری بەڕێز. بەڵام دیارە هەر ئەوەندەم پێ کرا. ڕاستتر ئەو چەند پارچە شیعرە ڕەنگە قسەی زۆرتر تەحەمول نەکەن.

بەهەرحاڵ لە کۆتاییی ئەو قسانەمدا دەبێ سوپاسی بێ پایانم پێشکێش بە کاک ئیسماعیل بەرزنجی بکەم، کە یارمەتییەکی زۆری دام لە کۆکردنەوە و ڕێکخستنی ئەو چەند پارچە شیعرە. هەروەها دەبێت سوپاسی بێ پایانی لێپرسراوی دەزگای ئاراس کاک بەدران ئەحمەد حەبیب بکەم کە زۆر هانی دام شیعرەکان کۆ بکەمەوە و لە دەزگاکەیدا بەچاپی بگەیەنم. بێگومان دەبێ لێرەدا سوپاسی کارمەندانی دەزگای ئاراسیش بکەم کە هیلاکییان بەچاپکردن و بڵاوکردنەوەی ئەم چەند شیعرە کێشا.

سامی شۆڕش ٢٠٠٣/٨/٢٩

بووکی ئاو

هۆ هەڵگری زێی بادینان
لەسەر ئەستۆ
جۆێباری ئاو
هۆ
ئەی چاوگەی گەرم
هۆ بووکی ئاو
هەڵوەرێنە شەوی قووڵی گلێنەی چاو
هۆ بووکی ئاو
بەندیان کردم

بەتێهەڵدان بۆ وڵاتی گریان بردم
تا ماسوولکەم هەموو شکا
خوێنی دڵم
دڵۆپ دڵۆپ مەیی تکا
هاتە قرچە دڵ و هەناو
بۆ قومێ ئاو..
هۆ بووکی ئاو هۆ بووکی ئاو!

چاوگەی ئاوت وا لە دەستا
ئەتۆش ئێستا
کەچی سارێژ ناکەی زامی
دڵی تینوو
تەڕی ناکەی قوڕگی بۆ ئاو دەرەز بردوو
هۆ بووکی ئاو
دە زووکە دەی
مەڵبەندی ئاخ
لە دەروونما لەوپەڕی ناخ
وێرانکە دەی

بمخە نێو دەریای بێ قەراخ
بووکی ئاوی مەینەت نەدیو
ئازار نەدیو
نەقرچەی داخ
بۆ هەڵوەرێ لە سینگما
قل قلە موو؟
مووی گەنجیەتیی تازە دەرچوو
بۆ لە گۆڕەی بەیانما
سەر دەربخا
شەوی بەدخوو
بۆ بووکی ئاو؟
هۆ بووکی ئاو!

کۆواری نۆبەرە، ژمارە ١، ١٩٧٠

وام.. ئەویٚ

نامەویٚ....
چاوەکانت لە چاوی «قرژاڵ» بچیٚ
یا.. قژت.. تاڤگەیەکی شەوڕژێن بیٚ..
یا.. ڕوومەتت.. سێوێکی بەرگ ئاڵی پڕ بەدەمم بیٚ!
ئەوەی من ئەمەویٚ..،
چاوەکانت ببێتە ئاوێنەیەکی ڕووت..
خۆمی تیا بدۆزمەوە!

تاڤگەی شەوڕژێنی قژت..
تاسەی ئاسۆیەکی ڕازاوەی بە خۆری ئازادی
لە ناخی دەروونما بێنێتە لەرزە..!
ڕوومەتت..
وێنەی ئەو ڕۆژەی تیا ببینم کە بە «کامیرا»ی
تفەنگ ئەیکێشین!

***

یارێکی بەرگ خاکیم ئەوێ..
بە شەو.. لەبەر تریفەی مانگەشەوا
بە ڕۆژ.. لەژێر تیشکی ڕۆژا
بەیەکەوە کۆڕ ببەستین و بگرییێین..!
جۆگەلەی فرمێسکی خوێنینمان بگەیێنین بە جۆگەلەکانی..
ڤێتنام.. کەمبۆدیا .. فەڵەستین.. مۆزەمبیق..!

نامەکانمان بدەینە دەنووکی کەو..
دیارییەکانمان
پەنجەی پەلدار و پارچەی بارووت بێ!
ئەوەی.. من ئەمەوێ..
بەرزە.. وەکو بیروباوەڕی پێشمەرگەیەکی
ناو سەنگەر..
وەکو ناوچەوانی کچ و کوڕێک.. کە بە ئارەقە و
خوێن تەڕ بووبێ..
وەکو گەردنی جیهانی چوونە ناو مانگ!

ڕۆژنامەی هاوکاری، ژمارە ٤٦، ١٩٧٠

سێ بڕگە: خەمی یاخیبوو

١

خۆشەویستیم دەکەمە تۆپەڵە ڕقێ
دەینێمە ناو پەرژینی وشکەڵی گیانت
دەتوێمەوە
لە دەریای ئارەقە و خوێنی چەوساوەکان
تا دەتەقێ..!
تا هالآوی دەبێتە خۆرێکی چاو سوور
لە گەردەنی ئەم شەوە بێ ئامانەدا ڕەق دەچەقێ
ئەوسا گیانە تاسەی لێوی
تینووم بۆ ماچ
چون ماکی داربەڕوو
کێوی دەروون پڕ بورکان دەمژێ
ئاوا بۆ ناو کوورەی گیانت بەگوڕ دەڕژێ

٢

تا چاوی ئەم هەورە کڕە

بە پەلوپۆی بارانبڕە

هێلانە بێت

چرۆی گەشەی ناوچەوانی هەژارەکان

تانەی ڕەشی ئەم ژانە بێت

تا دووپشکی چزوو سێ سەر

چزووی لەناو زستانی گیانماندا سڕە

دڵم لوولەی تفەنگێکی یاخیبووە

بەمووچڕکی ئازاری ڕەش دەروون پڕە

سوێی برینی چاوی مێژووم سارێژ دەکات

وشەم هەرەسهێنانێکی چیای گڕە

تیشکی گەرم بۆ ناو دڵی سەهۆڵی سەر چەکوشەکەی کاوە دەبات

٣

گیانە کاتێ
لەناو دەریای حەزی گیانی یەکتریدا
سەوڵی گەشتی ئاگاییمان
هەرچەند دەکات نامانگاتێ
ڕێبواری ناو دڵم دەگری
دەپرسێ لێم
بۆ هەنگاوی تینوویێتیمان لە بیابانی بزریدا
تەنها مشتەخۆڵی سووتاومان دەداتێ؟
ڕادەچڵەکێم
گیانە لە تابووتی چاوتا ڕادەچڵەکێم!

کۆواری ڕوانگە، ژمارە ٢، ١٩٧١

راکردن بەرەو هەتاوە سوورەکە

گیانە هۆشی شەوگاری مات
لە ناسۆریی ئێمە ناگات
گریان لەناو گلێنەکەی بێهوودەیە.
گیانە ئێمە شێتی ماچی لێوی ڕۆژین
داربەڕووی سەر کێوی دۆژین
دە هەڵتووتێ لە باوەشی ئەم شەوگارە
تا کەی چاوی وەڕس لەناو دڵ بکرۆژین؟
باوەڕ... ڕووبارە بەفرێکە قاچی سوورە
بۆ تێنووێتی هەتاوی خۆشەویستیمان
گەلای سەوزی ناوچەوانی ڕێگەی دوورە

ده هەڵتووتێ

ده هەڵتووتێ

تا کەی لێوی گەشمان لەناو

لێوی سەهۆڵا بسووتێ؟

١٩٧١

سروود

سرووديێكم له هه‌گبه‌یه
گیانی سه‌وزی كوردستانه
وشه‌كانی له كڵپه‌یه
ئاوازه‌كه‌ی بزه‌ی گه‌رمی
شه‌هیدێكی به‌گیانه

سرووده‌که‌م
ڕێبوارێکه‌ بازوو ئاسن
ئه‌ستێره‌کان له‌ چاوی ئه‌و
ده‌ڕژێنه‌ ڕووی ئاسمان به‌شه‌و
فریشته‌ی ناو ده‌ریای بێ بن
له‌ گه‌رمایی باوه‌شیدا
ده‌ست ده‌خاته‌ ملی خه‌وتن

خۆر لەناو جەنگەڵی قژی
ملیۆنەها ساڵە دەژی
سرووديێکم لە هەگبەیە
گیانی سەوزی گشت جیهانە
وشەکانی لە کڵپەیە
ئاوازەکەی لە بلوێری دەم ژیانە

کۆواری بەیان، ژمارە ٥، ١٩٧١

دەنگی خوێن

گەورەکانم!
نۆ ساڵ چرای زامی پێشمەرگەمان پێ کرد
نۆ ساڵ لە چاوی مناڵا
میهرەجانی خوێنمان چێ کرد
نۆ ساڵ لە ڕێگەی تفەنگا
بارگەی شەهیدمان بەڕێ کرد

کەچی نۆ ساڵ دڵی شیعر
ئاگردانێک بوو بێ ئاگر
لەسەر سینگی مەم و زینا
سیزیفێک بوو بێ تاشەبەرد
لەسەر لووتکەی زامی سەدەی بیستەمینا
کەچی نۆ ساڵ سینگی دەفتەر
لەلای ئێمە نەبووە سەنگەر
کەچی هێشتا نەمانزانی
جێگەی وشە ئاگردانە
نەمانزانی بەرزیی شیعر
وەک پێشمەرگە
لە گرتنە
لە کوژرانە!

***

گەورەکانم!
بڕوای بیری نوێخوازی هۆنراوەکانم
مشتەخۆڵی سەنگەرێکیان
بۆ گوڵدانی پێشمەرگەکانتان هێناوە!
بانگی پێغەمبەرێکیان بۆ مزگەوتەکانتان هێناوە
تەقینەوەی کانییەکیان
بۆ تێنوویێتیی تفەنگەکانتان هێناوە
***

گەورەکانم!
وشەکانم هاتوون بەپێپیلکەی دەنگی
مردووتانەوە هەڵگەڕێن
بەمیکرەفۆنەکان بڵێن
واز بێنن با شەهیدەکان
لە تاڤگەی بابەگوڕگوڕا
قومێ ئاگر بخۆنەوە

واز بێنن با هۆنراوەکان
لە جۆگەڵەی دەورەی گۆڕی (بەرزنجی)یدا
ژەنگی چاویان بشۆنەوە
واز بێنن با بیری وشەی بووراوەمان
لەناو مێشکی جەنگاوەرا
مەزدەیەک بێ

واز بێنن با چاوی وشەی بووراوەمان
لە سووچێکی ناو سەنگەردا
گڕی ئاتەشگەدەیەک بێ
واز بێنن با حاجی قادر
گۆڕستانی ئەبوو ئەیووبی ئەنساری هەڵتەکێنێ
واز بێنن با بوومەلەرزەی نەوەی نوێخواز
ناخی چیای بێدەنگیمان ڕاچڵەکێنێ!

کۆواری ڕوانگە، ژمارە ٣، ١٩٧٢

چەند وانەیەکی سوور

١

مناڵەکان... شاعیرێ هات
ویستی لە دەرگای عاتیفەی ئێوە بدات
ویستی ژەنگی شمشاڵەکەی
لە ڕووباری چاوتان بشوات
ویستی ڕەشماڵی دووکەڵی گۆشەگیری
لە ئاسمانی بیرتان ڕاخات.

٢

مناڵەکان

گەر ئەمجارە مامۆستا هات

لە سێبەری ئێوەی پاکا

حەسیریماندووبوون ڕاخات

بە مامۆستای بیر نەخۆشتان

بڵێن: ڕەگی فەلسەفەی کورد

لە تفەنگا داکوتراوە

بڵێن دڵۆپە ئارەقەی چەوساوەکان

بۆ شەوگاری کورد هەتاوە.

٣

مناڵەکان

ئەو دەنگە ناسازەی بیستتان

نرکەنرکی ماندووبوونی ڕێبوارێ بوو

وڕێنەی دەم گرانەتای بێزارێ بوو

لە بازاڕی مامەڵەی کوردایەتیدا

قیژەقیژی عەتارێ بوو.

٤

مناڵەکان

هێشتا زامی سنگی زەردەشت ئاگردانە

هێشتا چاوی چوارچرا پڕ لە گریانە

هێشتا دڵی ئاگری داغ لە هەڵچوونە

هێشتا هەڕەتی بەهارمان حوزەیرانە.

مناڵەکان

ئێستاش ڕووبار... بناری چیا...

گەڵای تێنووی ناو چاوی باغ

کە بەفراوی نەورۆزی ساڵ دەخۆنەوە هاوار ئەکەن

«مەئموون دەباغ... مەئموون دەباغ... مەئموون دەباغ».

کەواتە بۆ؟ لەوەتی هەین

بێ فەلسەفەین؟

درۆ لەگەڵ خۆمان ئەکەین؟

٥

مناڵەکان! ئێمە تەنها کاروانێ نین
بەسەوڵی ڕووناکی باوەڕ
دڵی تاریکاییی جیهان شەقار ئەکەین.
ئێمە تەنها گەروویێ نین
لەناو گۆڕی بێدەنگیدا هاوار ئەکەین.
ئێمە و ئاسیا
ئێمە و لاتین
ئێمە و پێشمەرگەی ئەفریقیا
میدالیای ڕزگاریی مرۆڤ
بەگەردنی بەهار ئەکەین.

٦

منالّەکان

لە ئاوێنەی گۆمی خوێنا

لە تەمی جەنگی سنگی شەهیدی بێ سەروشوێنا

ئێوەم بینی

تاڤگەی هەتاو ئەخۆنەوە

ئێوەم بینی

بەتیزابی دڵی ڕاستی

باڵای درۆ ئەشۆنەوە.

(وەلامی هۆنراوەیەکی عەبدوڵلا پەشێوە)

١٩٧٢

زامێکی بێدار لە سێبەری چەقۆدا

– بنوو ڕۆڵە
زەمین یەکپارچە سەهۆڵە
با نوستووە
ڕووبار پێڵووی داخستووە
بنوو ڕۆڵە
لەم شارەدا تەنیا مەرگ
خەوی نایە.

+ خەوم نایە

– بنوو... ئەی حەبیبی نەجار

خودا یەکە و دەرگای هەزار.

+ خەوم نایە

– بنوو ڕۆڵە

هەرچی بۆنی هەتاو هەیە

لە قژی ئاسۆی سووتاوی ئێمە نایە.

+ پەڵە خوێنێکم هەڵگەڕاو لە ڕەوتی زام
تا گشت چەقۆی دنیا نەنوێ
زامەکانیش نەکرێنەوە،
وەک گوڵدانێکی ئاگرین
گوڵی سووریان تیا نەڕوێ
خەوم نایە

١٩٧٢

شۆڕەسوارێکی ئاشق

شۆڕەسوارێ
ئێوارەیەکیان لە پشتی
گەردەلوولێکی تیژەوە هاتە خوارێ
سەری نایە ناو بێدەنگیی زامەکانمان
ماچی کردین:

"هاوڕێکانم!
شەو درەنگە و ڕەشەبایە
لە ڕێکانا کلۆکلۆ بەفر ئەبارێ
دڵدارەکەم مناڵکارە
وا دیارە، گەر ڕایەخی خوێنی بۆ ڕانەخەم نایە"

شۆڕەسوارێ
نامەکانی لە سەرەڕێی چەقۆکانا بڵاوە بوو
مەرگ بەیداخی بوو لەسەر ناوچەوانیا
شەکاوە بوو
شەوێکیان لە دەرگای سەهۆڵبەندانی شارەکەما .
هاتە خوارێ

"هاوڕێکانم
ئەوەی ئاشقی هەتاو بێ
هەموو دنیاشی لێ بکەن بەنیوەشەو
خەوی نایە".

١٩٧٢

چەند نامەیەکی نەناردراو

١

کچە هاوڕێم
وەک چۆن پەنجەی پێشمەرگە ڕۆژ بەگەردنی
شاخا ئەکات،
ئەمەوێ بێم
بم بەگەردانەی زەرکەفتی تا بڵێی سوور
لە قۆزاخەی بەفری سنگتا ئاگر بڕژێم.

کچە هاوڕێم
کاتێ لە وەرزی بەردەمما
شەتڵە ڕەیحانەی سەوز ئەڕوێن
دێم پێت بڵێم
لە تووڕەییتا تووڕەییی گوندی پێشمەرگە ئەبینم
خۆشم ئەوێی.
بەڵام هێشتا باڵی مەبەست لە ئاسمانی ناخا نافڕێ
دەمکوت ئەکرێم.
کچە هاوڕێم
تەنیا چوار یاساوڵ نین
نایەڵن چی لە دڵمایە پێتی بڵێم.

٢

کچە هاوڕێم، زۆر دەمێکە
سنگی -حەبیبە-ی چاوەڕێ
بازاڕی ڕق فرۆشتنە.
مناڵ هێلانە هێلانە
بەدوای کۆتری گەڕانەوەی نالیی بزر
سەفینی ئاگر ئەگەڕێن.

زۆر دەمێکە
وەک حەزی ناو چاوت تێنووین
بۆ بەهارێ
وەکو دنیای بێدەنگی ناو هەناو تێنووین
بۆ هاوارێ.

کچە هاوڕێم
ئێستا قژی ئاسمان تاڤگەی نێرگزی زەرد ئەپڕژێنێ
ئێستا مەودای چاوەکانمان مەنگ ئەچنەوە
بەڵام بەهار
لە باوەشی ڕێگەی قووچا
هەنگاوی خدری زیندووە
هێشتا بەهار ڕێبوارێکە
دوور لە خۆری چاوەکانت پاڵ کەوتووە.

هێشتا زستان گەرووی تینووی خەنجەرێکە
خوێنی چاوی چیاکانمان ئەخواتەوە
هێشتا ئاگردانی برسی سەنگەرێکە
بە مشتەخۆڵی سووتاوی
بە ئاگری ناو هەناوی
سنگی تەڕی شەهیدەکان ئەشواتەوە.

٣

کچە هاوڕێم
لە پاشماوەی سپیلکەی چاوی ڕژاوتا
لەناو سکی چیای خەم و پەژارەمان
لەناو ئەو ڕقە هارەمان
لە سایەی مەمکی برژاوتا
لەناو گڕا، لەناو بڵقا
ئەی کەی ئەبێ لە بلوێرە ئێسقانییەکان
حەیرانی شۆڕش دەرپەڕێ؟

کچە هاوڕێم
ئەی کەی ئەبێ
هۆنراوەیەکت بۆ بڵێم
لەناو گڕی لاپەڕە سووتاوەکانیا
وشەی پێشمەرگە هەڵپەڕێ؟

٤

برسییەکانی شاری برسیم خۆشیان ئەوێی
گەرەکیانە لەناو لەپی هەژاریدا
لەتێ نانی گەنم بڕوێ
تینووەکانی شاری تینووم خۆشیان ئەوێی
گەرەکیانە لە بیابانی تینوێتیدا
ڕووبارێکی سارد هەڵقوڵێ
سواڵکەرانی شاری نوستووم

لە سێبەری مزگەوتێکی بێ منارە
خۆشیان ئەوێی
گەرەکیانە لە گەردنی تەمەنیانا
مەدالیای ڕۆژێکی تازەی گەش بسرەوێ
بۆیە منیش
لە کێڵگەی دڕکەزیی چاوتا هەنگاو ئەنێم
تا بۆ ناخی زامەکانما
ناخی زامی سواڵکەرەکان
ناخی زامی برسییەکان
ناخی زامی تینووەکان
تاڤگەی خوێاوی تاڵ بڕژێم.

کۆواری نووسەری کورد، ژمارە ٥، ١٩٧٢

له پێناوتا

گیانه... ئەی ئەو شۆخەی له پێخەفی
برژانگەکانتا
گیانی ماندووم پشوو ئەدا
شەونمە گەرمەکانی سەر پەڕەی گوڵی کوڵمەکانت
بەشنەی زەردەخەنە
وشکیان کەرەوە.

سەر بنێ سەر سنگی پەمۆینی فریشتەی خەو
بیر لەوە نەکەیتەوە
گوایە لە زستانی زیندانا
کام باوەشی گەرم ئەملاوێنێتەوە
یا لە شەستەی بارانی گوللە و باڕووتا
کام سنگی پتەو ئەبێتە قەڵغانم.

نا گیانە نا
بۆ دوارۆژم چاو نەخەیتە گۆمی گریان
لە سایەی گلێنە کزەکانتەوەیە
سواری کێو بووم
مێخی ڕێگەی تاریک و تەنگ ئەهارم
هەتا سەرلەنوێ لە ئاسمانەکەمانا
بکەونە سەما

له سایەی لێوەکانتەوەیە
دەریای ئارەقەی شین شەق ئەکەم
هەتا هەتاهەتایی بۆ من بێت
ئای خۆزگە ئەو تەزووەی
لە گیانمایە تۆزقاڵێک لە گیانی تۆدا ئەبوو
تا بتزانیایە
ئاسن چ مۆمێکە نەرمە
لە بەردەم ئاگری بیروباوەڕدا .

باوەڕت بێ ئارامی دڵ
بەیداخی سەرکەوتن لە سنگما ئەچەقێنم
جا ئەگەڕێمەوە بۆت
چونکە ئەو سروودەی لە هەگبەکەمایە
گیانی نەمری کوردستانە
ئاوازەکەی بزەی تێکەڵ بەخوێن بووە
شەهیدێکی بیروباوەڕە
دڵنیاش بە نابەزم هەتا لە خەرمانەی خۆرا
چەپکە تیشکێکی گەشت بۆ نەهێنم.

١٩٧٢

سەوڵی حەوت دەریا

ئێمەی سەوڵی ماندوو نەبوو
لە حەوت دەریا
دەڕۆین بەرەو کەنارێکی تازە بەهار
ئێمەین چۆڕێ خوێنی بازووی هەموو دنیا
ئێمەین وەستای ژیانی بێ نووزەی ئازار
***

ئێمەین خۆری یاخیبوون لە پابەندی شەو
گرمان ژەنگی چاوی مێژووی
بەزۆر لابرد
ئێمەین زەنگی ڕاپەڕین و کۆتاییی خەو
ئێمەین شاخ و لوولەی تفەنگ
هاواری کورد
ئێمەین کەوا لە قووڵاییی زەمین نێژراین

بەڵام وزەی ژیانمان تێدا

هەرگیز نەمرد

هەر ئەوانەین

لە باتیی ئاو

خوێن ڕێژراین

ئێمەین ڕۆڵەی سەدەی بیست و یەکەمی کورد.

لەدایکبوونی هۆنراوە

کە هۆنراوەم لەدایک ئەبێت
لاپەڕەکان خۆ لوول ئەدەن.
گەڵای ماندووی قژی درەخت
لە تاو نرکەی وشەی یاخی
پەنا بۆ گەردەلوول ئەبەن.
خۆشەویستم
هەرچی ساتێ
کە هۆنراوەم لەدایک ئەبێت
وشەکانم چەپکی هەتاو
لە گەردەنی ئەیلوول ئەدەن.

***

هەنگاوی زۆر وشەی سواو
لە تینوویێتیی بیابانی ناو گیانما
توانەوە
تا بارانی هەوری حوزەیرانی گەورەم
بۆ بهێنن.
گەڕانەوە
پەڵاسی خوێنینی یوسف بوو بەئاڵا
لە سێبەری هۆنراوەیەکی چاو ماندووی
کرچ و کاڵ... گەڕانەوە.
***

خۆشەویستم
با قولینگی هەنگاوەکان
دڵی ڕێگەی دوور بکێڵن بۆ موغانی
بێت لە ژانی چەوساوەکان
لە ئارەقەی ڕووی مێژوودا
مەست بێ و بڵێ: ئاهرومەزدای بزر... کوانێ؟
***

که هۆنراوەم لەدایک ئەبێت
لە کڵێسای ژان و ڕق و یاخیبوونا
عیسا خاچی سنگی مێژوو ئەدۆڕێنێ.
خۆشەویستم
که هۆنراوەم لەدایک ئەبێت
«ئەیووب»ی ناو گیانم هەموو
دڕکی سەبر و چاوەڕوانی
بەئاگری سوێی زامێکا ئەسووتێنێ.

١٩٧٣

كە فەرهاد ئەدوێ

شیرین منە
منیش نە مەرگم نە ژیانم
نە دروستبوونم نە ڕووخانم.

من شیرینم
شیرینیش وەک چەپکی هەتاو
کە ئەیگرن نایەتە دەست
کاتێ بەرِەڵڵاشی ئەکەن
لە لەپی دەست نابێتەوە.

دەنگ دەنگدانەوەی خۆی هەیە
ڕەنگ ڕەنگدانەوەی خۆی هەیە
شیرین فەرهادی خۆی هەیە
فەرهاد شیرینی خۆی هەیە.

کۆواری بەیان، ژمارە ٨، ١٩٧٣

سووتانی خوێنێکی گەڕۆک

وەک فەرهادێ
قوڵنگم سواری ڕەشەبای زام کردووە
–بێستوون–م داوەتە پشت و
"شیرین لە کوێی؟
کام گۆمی مەنگ قووتی داوی؟
کام غەریبی ڕێگای دڵت دەشواتەوە؟
شیرین لە کوێی؟
کەی شیر و هەنگوینیت بەناو
جۆگەلەکانی ئەم شارە ئەڕواتەوە؟"

وەک فەرهادێ

وەک چۆڕە خوێنێکی گەڕۆک

برینی خۆم ون کردووە

"شیرین لە کوێی؟

خەڵکی ئەم شارە لە زمانی خوێن تێ ناگەن!

خوێن بەسووتوو دائەپۆشن!
شیرین لە کوێی؟
کەی سواری جوانەماینی گەڕانەوەی
ئەستێرەی بەربەیان ئەبی؟
تا لە فەرهەنگی سنگتا
خەڵکی فێری ئەشق بێت و لە زمانی خوێن تێ بگا؟"

وەک فەرهادێ

پڕ بەگەرووی قوڵنگەکان هاوار ئەکەم

"شیرین لە کوێی؟

شیرین دادێ... دادێ... دادێ!"

کۆواری نووسەری کورد، ژمارە ٧، نەورۆزی ١٩٧٣

دوو پارچە هۆنراوە

١

من ئەو ڕۆژە ئەڵێم: هانێ، خۆشەویستی،
بەئاگری ماچێکی هار
دڵی برسیم تێر بکرۆژە
کاتێ ڕقی ئەم ئاسۆیە بێ هەتاوە
لە چاوی چەپکە مێلاقەی شاخەکانا
باڕووت ڕوا
کەمەربەندی بەهارێکی سوور گەشاوە

لە کەمەری ساڵنامەی سەر عەرشی نەوا
کاتێ پەنجەی هۆشی منە
قژی ئەو منداڵە کوردە شانە ئەکات
کە ناسۆری مێژوویەکی لە گەردنە
پێشی ئەڵێ: ڕۆڵە لامان
خۆر لە کەلی تفەنگێکی سوورا هەڵات
تا ئەو ڕۆژە
بێشکەی ژانی ئێجگار تینوو
بۆ قومێ ئاو ئەمهێنێت و ئەمباتەوە.

٢

لەپاش ئەوەی خولگەی سەعات
مێژووی ئیشی زەردەشتی بۆ گێڕامەوە
لەپاش ئەوەی
لە ڕووباری ئارەقەی یاخیبوونما توامەوە
لەپاش ئەوەی
لە گەشتێکی ناو گریانی چەوساوەکان
گەڕامەوە
زانیم... زانیم
چاوی تفەنگ ئاسمانێکی بێ سنوورە
کوردستانیش
کاتێ گڕی نەورۆزی ساڵ قووتی ئەدات
گوللەیەکی قەوان سوورە.

١٩٧٣

دەست

تۆ ئەو دەستەی
هەرکە کەوتم
لە خاک گیر دەبیت و دیسان بەرزم دەکەیتەوە
ئەو هەڵبەستەی
شەوان دڵی خەفەتبارم دەدەیتەوە

خۆشم دەوێیت
خۆشم دەوێیت و دەزانم
بۆ کام ئەنجام دەمهێنیت و دەمبەیتەوە
خۆشم دەوێیت
چونکە گیانە تۆ ئەو دەستەی هەرکە کەوتم
لە خاک گیر دەبیت و دیسان بەرزم دەکەیتەوە.

کۆواری ڕۆشنبیری نوێ، ژمارە ١٠، ١٩٧٤

تۆ ئەو خاکەی منی

جۆگە ئەخۆیتەوە و تێرت ئەکەم

تۆ چل ساڵە هەم دەردیت و هەم دەرمانیت
تۆ چل ساڵە هەم خەنینەی هەم گریانی
تۆ چل ساڵە لە دەریای بێ سەروشوێنما
هەم شەویت و هەم بەیانیت
ئاخ! ئەو داسەی لە بەینی هەردوو پێڵووما
چل ساڵە فێری هەڵپەڕکێ و شان بادانی.

فێرت کردم
سواری تریفەی مانگ بم و بێمە ژوانت
کە شەو سارد و تەزرەدار بێ
بێمە ناخی ئاگردانت
فێرت کردم
تۆ خاک بیت و منیش ئاو بم
بمخۆیتەوە و تێرت بکەم
فێرت کردم
لە ئاقاری مەرگی خۆما فێرە ڕاو بم
خۆم نێچیر و خۆیشم داو بم.

"ئێوە فەرهەنگێکی لەنگن
ناهێڵن فێری زمانی یارەکەم بم
ئێوە چرا کوژانەوەی ئێوارەیەکی درەنگن
ناهێڵن شێوەی یارەکەم بناسمەوە.

بۆ ناهێڵن؟
بۆ نێوانی دڵی من و دڵی یارە نازدارەکەم
بەهەوجاڕی رِق ئەکێڵن؟
بۆ بەغارغارێنی ئەسپی سەرشۆڕیتان
خوێن و خۆڵی رێی ئاواتی گەردنی یارم ئەشێلن؟
خێڵی شوومن!
تف لەبەر پێی خۆتان ئەکەن!
خێڵی شوومن!
هەر لە دەریای تفی خۆتانا ئەخنکێن!"

گیانە کێ وەک من بەری پێت گوڵڕێژ ئەکا؟
کێ وەکو من ئەتباتە سەیرانی باغچەی بەرخوێنی خۆی؟
کێ وەکو من خەم ئەکاتە بەردەباز و تۆ بەسەریا بێیت و بڕۆی؟
گیانە کێ وەک من برینی خۆشەویستیت
بەهەتوانی مردنی خۆی سارێژ ئەکا؟

چل ساڵە وەک داوە خوێنی
بەلالێوی عێراقەوە دێمە خوارێ و ناگەمە خاک
چل ساڵە وەک قومە ئاوێ
جۆگە دەمداتە دەست جۆگە و ناگەمە ڕووبارێکی پاک
"بۆ ناهێڵن بگەمە خاک؟
بگەمە یار؟ بگەمە ڕووبارێکی پاک؟
بۆ ناهێڵن... بۆ... بۆ... بۆ؟"

تۆ ئەو چڵوپۆپ بڕینەی
ڕەگ و ڕیشەم قایم ئەکەی
خۆشم ئەوێی
تۆ ئەو هەڵمەی لە خوێنمەوە هەڵدەستیت و
بەسەر دڵما نمەی بارانت دائەکەی
خۆشم ئەوێی

"خێڵی شوومن
تف لەبەر پێی خۆتان ئەکەن
هەر لە دەریای تفی خۆشتانا ئەخنکێن"

تۆیش ئەو خاکەی

منی جۆگە ئەخۆیتەوە و تێرت ئەکەم

تۆیش ئەو داسەی لە بەینی هەردوو پێڵووما

بەهەڵپەڕکێ و بەشان بادان فێرت ئەکەم

خۆشم ئەوێی!

١٩٧٤

بەشێکی تر لە پەراوێزەکانی شێخ ڕەزای تاڵەبانی

١- گەر ئەتانەوێ بمکوژن!
بڕۆن.. هەتاوی ناو چاوی منداڵەکان..
دەربهێنن،
مەهێڵن.. سینگی ئافرەتان مەمک بگرێ،
بڕۆن.. ئاوی ڕووبارەکان بسووتێنن،
گەر ئەتانەوێ بمکوژن!
بڕۆن.. هەرچی هەوا هەیە.. هەڵیمژن!
جا.. ئەمکوژن!

٢- چیت هێناوە؟

مامە ڕەزا..!

بۆ ژیانی ئەم شارە شەهید کراوە..

چیت هێناوە..؟

ڕۆڵەکانم!

ڕەگ و ڕیشەی درەخت.. کاتێ

مل.. بەرەو تاریکستانی زەوی ئەنێ

چ بۆ لقوپۆپ ئەهێنێ؟

بەفر.. کاتێ..

سپێتیی خۆی بەبا ئەدا..

چ بۆ جۆگە و گوڵ ئەهێنێ؟

بۆم هێناوە..

- چیت هێناوە..؟

مامە ڕەزا..

بۆ ژیانی ئەم شارە شەهید کراوە

چیت هێناوە..؟

ڕۆڵەکانم..!

مەرگی خۆمم بۆ هێناوە!

٣- تەواو نابم نابڕێمەوە..
من داستانی مەرگ و ژیانی ئەم شارەم
لەسەر تاشەبەرددا خۆمم هەڵکەندووە،
تەواو نابم..،
کەی خوێنی فەرهاد.. لە ماچی.. لێوی بێستوون
تەواو بووە؟
کەی گوڵەحاجیلە لە عەشقی.. دەشتی هاموون
تەواو بووە؟
تەواو نابم..
من.. داستانی مەرگ و ژیانی ئەم شارەم!
حەمەی وەستا فەتاح-ەکان!
من شێخ ڕەزام
تەواو نابم.. نابڕێمەوە!

کۆواری بۆ پێشەوە، ژمارە ٢
کۆواری یەکەتیی مامۆستایانی کوردستان لقی هەولێر

هەڵسانەوە

بەهەندرێنی کورد بڵێن
هەزارەها گوریسە خوێن بە تۆ ئەمانبەستێتەوە
بەسیروانی دەربەدەری بیابان بڵێن
بۆ هەر کوێیەک فڕێت بدەن
هەزارەها سەرچاوەی ڕوون بە تۆ ئەمانگەیەنێتەوە،
بەهەندرێنی کورد بڵێن
بەتفەنگ و خەنجەر بڵێن
بەکەلاوەی سەنگەر بڵێن

ڕۆژێ دادێ
ڕەشەبا بەردەرکی سەرای سلێمانی دەگرێتەوە
ڕۆژێ دادێ
هەوری سووری شۆڕش ئەجمێ و
پێشمەرگە هەڵدەستێتەوە.
بەهەندرێنی کورد بڵێن
قەت کێو بەکێو ناگا بەڵام
ئێمە بەتۆ ئەگەینەوە.

١٩٧٥

پێرست

سیما گشتییەکانی تاقیکردنەوەیەکی شیعری 5
بـووکی ئـاو 27
وام ئـەوێ 31
سێ برگـە: خـەمی یاخیبوو 35
ڕاکردن بـەرەو هـەتاوە سوورەکە 38
ســروود 40
دەنگی خــوێن 43
چەند وانـەیەکی ســوور 49
زامێکی بێدار لە سـێبەری چەقۆدا 55
شۆڕەسـوارێکی ئاشق 58
چەند نامەیەکی نەناردراو 62
لە پێناوتا 72
سـەوڵی حـەوت دەریا 77
لەدایکبوونی هۆنراوە 80
کە فـەرهـاد ئەدوێ 84
سووتانی خوێنێکی گەڕۆک 87
دوو پارچـە هۆنـراوە 91
دەست 94
تۆ ئەو خاکەی منـی جۆگە ئەخۆیتەوە و تێرت ئەکەم 96
بەشێکی تر لە پەراوێزەکانی شێخ ڕەزای تاڵەبانی 105
هـەڵسـانـەوە 108